

การประเมินความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนเงินหอย เป็นเงินออมระยะยาว สำหรับผู้มีรายได้น้อยในต่างจังหวัด*

พรเพ็ญ วรสิทธา**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้สำรวจพฤติกรรมการออมและการซื้อหอยของคนไทย และนำผลสำรวจที่ได้มาวิเคราะห์และประเมินความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมระยะยาวสำหรับผู้ซื้อในเชิงเศรษฐศาสตร์ ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลปฐมภูมิจากกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี และอาศัยอยู่นอกเขตกรุงเทพฯ จำนวน 4,800 ตัวอย่าง ผลการศึกษา พบว่า ร้อยละ 76.50 ของกลุ่มตัวอย่างมีการซื้อหอยใต้ดินและ/หรือสลากกินแบ่งรัฐบาล โดยเหตุที่ประเทศไทยยังไม่มีตราสารทางการเงินที่เหมาะสมสำหรับคนจนนอกจากหอย จึงเห็นควรให้รัฐบาลจัดตั้ง “โครงการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออม” โดยนำเงินซื้อหอยบางส่วนไปลงทุนในตราสารการเงินอื่นในรูปของกองทุนรวม และคืนผลตอบแทนพร้อมเงินต้นให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการในวัยเกษียณอายุ แทนที่จะปล่อยให้เงินออมของประชาชนที่มีฐานะยากจนต้องสูญเปล่าไปกับการซื้อหอย ทั้งนี้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีผู้ซื้อหอยมากถึงร้อยละ 80.49 ที่มีพฤติกรรมการซื้อหอยเหมาะสมจะเข้าร่วม “โครงการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมระยะยาวได้” ถึงแม้จะเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย

คำสำคัญ: หอย ลอตเตอรี่ สลากกินแบ่งรัฐบาล เงินออมระยะยาว เปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออม

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมของประชาชนในต่างจังหวัด” สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปี พ.ศ. 2556

** ศูนย์วิจัยประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เลขที่ 118 หมู่ 3 ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
อีเมล: pornpen_econ@yahoo.com

An Evaluation of the Possibility in Reshaping Lottery Money to Long-Term Savings for the Poor in Outer Bangkok, Thailand*

Pornpen Vora-Sittha**

Abstract

This study surveys the behavior of the poor in savings and in buying lotteries, and analyzes the possibility of shifting lottery money to long term savings for the poor retirement program. Data used in this study are from preliminary survey of 4,800 observed poor in Thailand in outer Bangkok area. Results of the survey show that lottery is the most popular financial investment among the Thai poor in outer Bangkok, and there are few alternatives for them in investing their money with an acceptable return like lotteries. The results confirm that 80.49 percent of lottery buyers' behavior in buying lottery supports the process of raising fund by shifting lottery money to long term savings.

Keywords: Lotteries, Long-Term Savings, Financial Investment, Low income Group

* This paper is part of the research project namely "The Possibility of Reshaping Lottery Money to Long-Term Savings: A Case Study in the Provincial Area, Thailand" Research Center, National Institute of Development Administration (2013).

** Center for AEC Capability Research, National Institute of Development Administration (2013)
118 Moo 3, Serithai Road, Klong-Cham, Bangkapi, Bangkok 10240, THAILAND.
E-mail: pornpen_econ@yahoo.com

บทนำ (Introduction)

คนส่วนใหญ่มองว่าการเล่นหวยมีความเลวร้ายพอกับเล่นการพนัน แต่จากการศึกษาพฤติกรรม การซื้อหวยของงานวิจัยที่ผ่านมา มีเหตุผลพอที่จะให้เชื่อได้ว่าผู้ซื้อหวยของไทยส่วนใหญ่มองว่าหวยเป็นทางเลือกในการลงทุนทางการเงินประเภทหนึ่ง เนื่องจากสังคมไทยยังไม่มีตราสารทางการเงินใดที่ผู้มีรายได้น้อย จะสามารถให้ความหวังในด้านการลงทุนเพื่ออนาคตที่ดีขึ้นได้ดีเทียบเท่ากับการซื้อหวย จากข้อเท็จจริงนี้ทำให้เกิดแนวคิดว่า หากจะถือว่าสลาก/หวยเป็นรูปแบบหนึ่งในการลงทุนทางการเงินของกลุ่มที่มีความรู้ทางการเงินและรายได้น้อย ถ้าภาครัฐมีการจัดการทางการเงินที่ดี โดยหาตราสารทางการเงินอื่นที่ได้เงินต้นคืนในอนาคตมาทดแทนการซื้อสลาก/หวย ซึ่งมีโอกาสสูญเสียเงินต้นสูงมาก เงินเหล่านี้น่าจะกลายเป็นเงินออมที่สามารถนำไปใช้ในวัยเกษียณอายุได้ เป็นการลดภาระทางการเงินคลั่งที่ต้องดูแลคนวัยชราที่ยากจนในอนาคต และเป็นการแก้ปัญหาการขาดเงินออมของประเทศได้ทางหนึ่ง

บทความนี้จะนำเสนอพฤติกรรมการศึกษาของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยนอกเขตกรุงเทพฯ และประเมินถึงความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนเงินหยวนของผู้ซื้อเป็นเงินออมระยะยาว หากผลการศึกษา พบว่า ผู้ซื้อหวยมีพฤติกรรมการซื้อหวยที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการลงทุนทางการเงินในระบบการเงินของไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ก็ย่อมแสดงว่า หากมีโครงการออกตราสารทางการเงินสำหรับให้ผู้ซื้อหวยลงทุนในรูปแบบกองทุนทางการเงิน พฤติกรรมการลงทุนของผู้ซื้อเหล่านี้จะสามารถช่วยให้กองทุนทางการเงินนี้ดำเนินงานไปได้ในระยะยาว

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน (Conceptual Framework and Research Hypothesis)

คนส่วนใหญ่เชื่อกันว่า การซื้อลอตเตอรี่เป็นการพนัน ซึ่งจัดเป็นสินค้าเสพติด แต่ก็มีผู้แย้งหลายท่าน เช่น Kallick-Kaufmann (1979) ซึ่งมีความเห็นว่าแรงจูงใจในการซื้อลอตเตอรี่กับเล่นการพนันต่าง ๆ เช่น เล่นตามบ่อนคาสีโนนั้นแตกต่างกัน เพราะคนซื้อลอตเตอรี่มักมุ่งหวังที่จะได้เงินรางวัล ในขณะที่คนเล่นการพนันมักชอบความตื่นเต้นจากการเล่นมากกว่า ข้อคิดเห็นนี้มีผู้เห็นด้วยหลายท่าน เช่น Forbes (1986) ที่เห็นว่าการซื้อลอตเตอรี่เป็นความหวังที่จะหลุดพ้นจากฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่สามารถช่วยสานฝันของคนจนได้ง่าย และสังคมยอมรับได้ ด้วยข้อคิดเห็นข้างต้น งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาไปในแนวทางว่า หากการซื้อลอตเตอรี่เกิดจากแรงจูงใจที่ต้องการเงินรางวัล การซื้อลอตเตอรี่ก็น่าจะจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการลงทุนทางการเงินได้

นักเศรษฐศาสตร์หลายสำนัก เช่น John Maynard Keynes ใน Liquidity Preference Theory (Keynes, 1936) และ Milton Friedman ใน Theory of the demand for money (Friedman, 1956) เชื่อกันว่าครัวเรือนจะแบ่งเงินที่มีอยู่ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นการใช้จ่ายเพื่อความสะดวกในชีวิตประจำวัน

และยามฉุกเฉิน และอีกส่วนหนึ่งก็เพื่อการลงทุนให้ได้ผลตอบแทน ซึ่งในยุคปัจจุบันอาจอยู่ในรูปของตราสารทางการเงินต่าง ๆ เช่น หุ้นสามัญ หุ้นกู้เอกชน พันธบัตรรัฐบาล หรือสินทรัพย์อื่น เช่น ทองคำ ที่ดิน ฯลฯ โดยการลงทุนทางการเงินในแต่ละประเภทมีโอกาสของการรับผลตอบแทนที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความเสี่ยงของตราสารนั้น ๆ

ถ้านำแนวคิดทฤษฎีข้างต้นมาอธิบายการลงทุนทางการเงินในประเทศไทย จะพบว่า การลงทุนทางการเงินของไทยโดยทั่วไปจะใช้กับการลงทุนในรูปของเงินฝากธนาคาร การซื้อพันธบัตรรัฐบาล หุ้นกู้ หุ้นบุริมสิทธิ หุ้นสามัญ ฯลฯ โดยผู้ลงทุนจะได้รับผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ยและ/หรือเงินปันผล ส่วนการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือหวยใต้ดินนั้น เงินส่วนนี้มักถูกมองว่าเป็นการซื้อเพราะต้องการเสี่ยงโชค เป็นสิ่งเสียดิฉันไม่ใช้การลงทุนทางการเงิน ถ้ามีการเปลี่ยนมุมมองว่าการซื้อสลากกินแบ่งฯ และหวย เป็นการลงทุนทางการเงินประเภทหนึ่งก็จะพบว่าหวยเป็นตราสารทางการเงินที่มีความเสี่ยงสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนในตราสารทางการเงินที่กล่าวมาข้างต้น จึงไม่เหมาะที่จะเป็นตราสารที่คนจนจะใช้เป็นช่องทางในการลงทุนทางการเงิน ควรหาทางเปลี่ยนเงินที่ใช้ไปในการซื้อหวยของผู้มีรายได้น้อยมาเป็นเงินออมด้วยการออกตราสารทางการเงินรูปแบบใหม่ให้เหมาะแก่ผู้มีรายได้น้อยมากที่สุด โดยนำเงินที่ได้จากหวยไปบริหารในลักษณะกองทุนรวม แล้วคืนผลตอบแทนให้ผู้เข้าร่วมโครงการตามกำหนดเวลา เช่น ให้คืนตอนเกษียณอายุ หรือทุก 5-10 ปี

การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนเงินหวยเป็นเงินออมระยะยาวในบทความนี้ เป็นการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการซื้อหวยของกลุ่มตัวอย่าง แล้วดูว่าผู้ซื้อหวยที่เป็นคนจนมีคุณสมบัติที่พร้อมจะซื้อสลากออมทรัพย์แทนหวยได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ หากผู้ซื้อหวยส่วนใหญ่มีคุณสมบัติที่พร้อมเข้าร่วมโครงการเปลี่ยนเงินหวยเป็นเงินออม เงินที่เคยหมดไปกับการซื้อหวยก็จะสามารถปรับเปลี่ยนเป็นเงินออมกลับคืนให้ผู้ซื้อต่อไป

เกณฑ์ในการวัดความพร้อมว่าผู้ใดสามารถเป็นกลุ่มเป้าหมายในการเปลี่ยนเงินหวยเป็นเงินออม บทความนี้จึงได้พิจารณาจากคุณสมบัติของผู้ที่เป็นสมาชิกในกองทุนทางการเงินระยะยาวต่าง ๆ เช่น กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการนำเงินหวยไปบริหารในรูปของกองทุนรวมเพื่อคืนกลับให้ผู้ซื้อในวัยเกษียณ พร้อมกับการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้จัดการธนาคารออมสินและธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจาก 12 จังหวัดเป้าหมายจังหวัดละ 1 สาขา¹ นำมาซึ่งข้อสรุปว่า เงินกองทุนจะสามารถดำเนินการได้ต่อเนื่องไปถึงระยะยาว หากผู้เข้าร่วมกองทุนอย่างน้อยต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ

ก. เป็นผู้ที่มีเงินได้ของตัวเอง เพราะผู้ที่จะสามารถสะสมเงินออมระยะยาวได้ เงินที่จะใช้ร่วมโครงการควรเป็นเงินของตนเอง ไม่ใช่เงินที่กู้ยืมมา

¹ เหตุผลที่สัมภาษณ์ผู้จัดการสาขาของธนาคารออมสินและธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดที่ทำสำรวจ เพราะธนาคารทั้งสองแห่งมีการออกและจำหน่ายสลากออมทรัพย์ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นอยู่แล้ว

ข. ต้องลงทุนอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่าปีละ 1 ครั้ง คุณลักษณะนี้เป็นคุณลักษณะที่ผู้ต้องการเข้าร่วมกองทุนในระยะยาวต้องมี เพื่อให้กองทุนสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

ค. เป็นผู้หวังผลตอบแทนในการลงทุน คุณสมบัตินี้เป็นคุณสมบัติที่งานวิจัยนี้กำหนดขึ้น เพราะเป้าหมายประสงค์ของการนำเสนอให้มีโครงการเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินออมในงานวิจัยนี้ก็เพื่อต้องการให้โอกาสแก่ผู้มีรายได้น้อยและต้องการลงทุนทางการเงินได้มีตราสารทางการเงินที่เหมาะสมแก่การลงทุน ส่วนผู้ที่ซื้อหยวนด้วยเหตุผลอื่น เช่น ซื้อเพราะชอบเสี่ยงโชค ซื้อหยวนเหมือนสิ่งเสพติด ฯลฯ คนกลุ่มนี้ไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมาย แต่ก็สามารถเข้าร่วมโครงการได้

หากผู้ซื้อหยวนมีพฤติกรรมการซื้อหยวนที่อยู่ในกรอบเดียวกันกับนักลงทุนทางการเงินในระบบข้างต้น คือ มีรายได้ที่สามารถซื้อตราสารทางการเงิน และตลาดการเงินของไทยมีตราสารทางการเงินที่เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลกลุ่มนี้และเป็นตราสารที่มีความเสี่ยงน้อยกว่าการซื้อหยวน ก็ย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะนำเงินหยวนเหล่านั้นมาแปลงเป็นเงินออมระยะยาว เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมา ผู้มีรายได้น้อยยังขาดตราสารทางการเงินที่จะนำเงินออมของตนมาซื้อเพื่อไว้ใช้จ่ายในยามเกษียณอายุ ตราสารทางการเงินที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น สลากออมสิน สลากออมทรัพย์ หน่วยลงทุนในกองทุนรวมต่าง ๆ ล้วนเป็นตราสารที่ไม่เหมาะสมกับความต้องการลงทุนของผู้มีรายได้น้อย (พรเพ็ญ, 2555) จึงทำให้การซื้อหยวนกลายเป็นแหล่งลงทุนทางการเงินสำคัญของคนกลุ่มนี้

นิยามศัพท์ (Definitions)

- หยวน	หมายถึง	สลากกินแบ่งรัฐบาลและหยวนใต้ดิน
- ลอตเตอรี่	หมายถึง	สลากกินแบ่งรัฐบาล
- หยวนใต้ดิน	หมายถึง	สลากที่ตั้งขึ้นกันเองภายในชุมชน
- สลากออมทรัพย์	หมายถึง	สลากที่ให้ทั้งเงินรางวัลและคืนเงินต้นแก่ผู้ซื้อ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

ในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับสำรวจพฤติกรรมการออมและการซื้อหยวนของคนไทย และนำผลสำรวจที่ได้มาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการทดแทนหยวนด้วยสลากออมทรัพย์นั้น บทความนี้ได้นำเสนอตั้งแต่วัตถุประสงค์การออกลอตเตอรี่ของประเทศต่าง ๆ และศึกษาถึงสาเหตุที่ลอตเตอรี่กลายเป็นที่นิยมซื้ออย่างแพร่หลายของประชาชนในแต่ละประเทศ แล้วนำกรอบแนวคิดที่ได้มาอธิบายว่าการซื้อหยวนของคนไทยที่แพร่หลายกันอยู่ทุกวันนี้ว่าอาจไม่ใช่เกิดจากการชอบเสี่ยงโชคเสมอไป ความเป็นไปได้ที่การซื้อลอตเตอรี่เป็นรูปแบบหนึ่งของการลงทุนทางการเงินสำหรับกลุ่มคนที่มียาได้และการศึกษาน้อย พร้อมกับมีการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินออม

วัตถุประสงค์การออกลอตเตอรี่

กำเนิดของการออกลอตเตอรี่ในประเทศต่าง ๆ นั้น มีใช้เกิดจากความต้องการเล่นการพนันหรือเสี่ยงโชคแต่เป็นการระดมทุนเพื่อใช้ในสาธารณประโยชน์ กล่าวกันว่าการขายลอตเตอรี่เป็นวิธีหนึ่งของการจัดเก็บภาษีที่ซ่อนเร้นเพื่อให้รัฐมีรายได้ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ผลมากกว่าการจัดเก็บภาษีด้วยวิธีอื่น

ใน Lottery-Wikipedia มีรายงานว่าจีนเป็นประเทศแรกที่จะออกลอตเตอรี่ เรียก Keno ในสมัยราชวงศ์ฮั่น (ระหว่าง 197-205 B.C.) เพื่อนำกำไรจากการขายลอตเตอรี่มาสร้างกำแพงเมืองจีน ในทำนองเดียวกับยุโรปในสมัยของ Augustus Caesar ที่มีการขายลอตเตอรี่ครั้งแรกให้ประชาชนเพื่อนำเงินไปบูรณะกรุงโรมัน กษัตริย์อังกฤษ King James I เมื่อปี ค.ศ. 1612 ได้อนุญาตให้ Virginia Company of London ออกลอตเตอรี่ขายคนอังกฤษเพื่อนำเงินไปช่วยผู้อพยพชาวอังกฤษที่ไปตั้งถิ่นฐานถาวรที่ Jamestown มลรัฐ Virginia ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งขณะนั้นยังเป็นอาณานิคมของอังกฤษอยู่ ส่งผลให้การออกลอตเตอรี่ในสหรัฐฯ เป็นไปอย่างแพร่หลายและต่อเนื่อง และมีบทบาทสำคัญในการระดมเงินของทั้งภาครัฐและเอกชนในการสร้างประเทศในยุคหนึ่ง

สำหรับประเทศไทย สลากเพื่อการเสี่ยงโชคของไทยซึ่งมักเรียกว่า “หวย” เริ่มมีขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 โดยโปรดเกล้าฯ ให้เอกชนตั้งโรงหวยในรูปแบบทานอย่างถูกกฎหมายเรียกว่า “หวย ก ข” ซึ่งเป็นที่นิยมเล่นในหมู่คนไทยอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้ประเทศมีรายได้จากการจัดเก็บอากรหวยเป็นจำนวนมากและนับเป็นรายได้ที่สำคัญของประเทศ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้ยกเลิกการพนันทุกชนิดรวมทั้งยกเลิกการให้สัมปทานหวยด้วย การเล่นหวยจึงเป็นสิ่งผิดกฎหมายตั้งแต่นั้นมา สลากเสี่ยงโชคได้กลับมาเป็นเครื่องมือในการระดมเงินอีกครั้งหนึ่งในปี 2417 เรียกสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งยังคงอยู่จวบเท่าทุกวันนี้ (แสน วิชาชาญ, 2553)

จากวรรณกรรมที่กล่าวถึงข้างต้นนำมาซึ่งผลสรุปว่า ข้อดีของการระดมเงินจากประชาชนด้วยวิธีออกลอตเตอรี่ คือ ลอตเตอรี่เป็นตราสารที่สามารถใช้ระดมเงินได้ดีกว่าการจัดเก็บภาษี แต่ก็มีข้อเสียในด้านความยุติธรรมต่อสังคม เพราะลอตเตอรี่เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดเก็บภาษีทางอ้อม ทำให้คนจนต้องจ่ายเงินเสียภาษีเท่าคนรวย

ลอตเตอรี่เป็นสินค้าเสพติดหรือไม่

Alfred Marshall (1920) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมการบริโภคสินค้าทั่วไปมักต้องกำหนดด้วยราคา และรายได้ของผู้บริโภค นักเศรษฐศาสตร์ในรุ่นต่อ ๆ มา เช่น Gary S. Becker and Kevin M. Murphy (1988) ได้ให้ข้อสรุปความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกบริโภคในสินค้าปกติและสินค้าเสพติดไว้ว่า การตัดสินใจบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ เช่น รายได้ ราคา ฯลฯ แต่สำหรับการบริโภคสินค้าเสพติดนั้น การบริโภค ณ เวลาหนึ่ง ๆ จะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการบริโภคในอดีตด้วย ตามกรอบแนวคิดนี้ หากลอตเตอรี่เป็นสินค้าเสพติด การตัดสินใจซื้อลอตเตอรี่ของกลุ่มเป้าหมายน่าจะ

ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่มีการซื้อลอตเตอรี่ด้วย งานวิจัยที่ผ่านมา เช่น Albers and Hubl (1997) ได้ศึกษาหา รูปแบบพฤติกรรมกาติพนันของครัวเรือนเยอรมันโดยใช้แบบจำลองโพรบิต (Probit) เพื่อทดสอบลักษณะ ของครัวเรือนเยอรมันที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเล่นพนันถูกกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ลอตเตอรี่ แข่งม้า ตู๋เกม ฯลฯ ซึ่งส่วนหนึ่งของการศึกษา พบว่า การซื้อลอตเตอรี่เป็นสินค้าปกติไม่ใช่สินค้าเสพติด เนื่องจากระดับการบริโภค (ปริมาณการเล่นการพนัน) สูงขึ้นตามระดับรายได้ที่สูงขึ้น ในขณะที่ Mobilia (1994) ได้ใช้ข้อมูล Panel Data ของปริมาณการเล่นการพนันโดยรวมที่มีข้อมูลภาคตัดขวาง คือ การพนัน แข่งม้าในแต่ละพื้นที่ และข้อมูลอนุกรมในช่วงปี 1950 ถึง 1988 ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ราคา และรายได้ มีความสัมพันธ์กับจำนวนเงินที่ใช้ในการเล่นการพนันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการศึกษาทั้งสองข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การซื้อลอตเตอรี่มีความสมเหตุสมผลทางเศรษฐศาสตร์

สำหรับประเทศไทย สมประวิณ มั่นประเสริฐ (2554) ได้ศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีส่วน กำหนดการเสพติดของผู้เล่นพนันด้วยแบบจำลองทางเศรษฐมิติ โดยใช้ผลการสำรวจความคิดเห็นของ ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จาก 16 จังหวัดทั่วประเทศ จำนวนรวมทั้งสิ้น 5,042 ตัวอย่าง และค้นพบว่า สำหรับคนไทยแล้ว การพนันต่าง ๆ ที่ศึกษาซึ่งรวมถึงการซื้อสลากกินแบ่งและหวยใต้ดินจัดเป็นสินค้า เสพติด (Addictive Goods) เนื่องจากไม่มีกรณีใดเลยที่รายได้ (Income) ของผู้เล่นการพนันสามารถอธิบาย พฤติกรรมการพนันได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นผลที่แตกต่างจากงานวิจัยข้างต้น

แนวคิดการซื้อลอตเตอรี่เป็นการลงทุนมิใช่การบริโภค

คนส่วนใหญ่เชื่อกันว่า การซื้อลอตเตอรี่เป็นการพนัน ซึ่งจัดเป็นสินค้าเสพติด Kallick-Kaufmann (1979) ได้อธิบายว่า แรงจูงใจในการซื้อลอตเตอรี่กับการเล่นการพนันนั้นแตกต่างกัน เพราะคนซื้อลอตเตอรี่มัก มุ่งหวังที่จะได้เงินรางวัล ในขณะที่คนเล่นการพนันมักชอบความตื่นเต้นจากการเล่นเกมส่มากกว่า ข้อคิดเห็น นี้มีผู้เห็นด้วยหลายท่าน เช่น Forbes (1986) ที่เห็นว่าการซื้อลอตเตอรี่เป็นความหวังที่จะหลุดพ้นจากฐานะ ความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และเป็นสิ่งที่สามารถจะช่วยเหลือสานฝันนั้นได้โดยไมยาก และสังคมยอมรับได้ ด้วยข้อคิด เห็นข้างต้น งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาไปในแนวทางว่าการซื้อลอตเตอรี่หากเป็นสินค้าเสพติดย่อมเป็นสินค้าเสพติดอย่าง อ่อนที่แตกต่างจากการเล่นการพนันชนิดอื่น เช่น เล่นตามบ่อนคาสิโน

นักเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อว่า ลอตเตอรี่เป็นเรื่องของการเสี่ยงโชค (การพนัน) มักใช้ Game Theory และ Decision Theory ในการอธิบายและพยากรณ์ความชอบเสี่ยงโชค (Betting Preference) ของคนว่าขึ้นอยู่กับ ปัจจัยอะไรบ้าง โดยปัจจัยที่มีการกล่าวอ้างถึงในรายงานการศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ ขนาดของรางวัลที่คาดว่าจะ ได้ โอกาสในการถูกรางวัล การชอบความเสี่ยง และการเกิดอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่ม (Marginal Utility) เมื่อได้เงินรางวัลจากการเสี่ยงโชค โดย Bernoulli (1954) เป็นคนแรกที่พบว่าอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มของ เงินที่ได้จากการเสี่ยงโชคของผู้มีรายได้น้อยจะมากกว่าผู้ที่มีความมั่งคั่ง ซึ่งนำมาใช้อธิบายได้ว่า “ทำไมคนจน จึงชอบเสี่ยงโชคมากกว่าคนรวย”

แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาต่อมาในทฤษฎี Expected Utility ของ Von Neumann และ Morgenstern (1947) ว่า Marginal Utility ของแต่ละคนอาจเพิ่มขึ้นได้ไม่เท่ากัน เพราะแต่ละคนมีทัศนคติเกี่ยวกับความเสี่ยงแตกต่างกันออกไป บางคนชอบที่จะเสี่ยง ในขณะที่บางคนมีแนวโน้มที่จะเลือกผลลัพธ์ที่แน่นอน (Sure Thing) เกี่ยวกับเรื่องนี้ Milton Friedman and Leonard J. Savage (1948) ได้มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ประชาชนกลุ่มที่จะได้ Marginal Utility จากการซื้อลอตเตอรี่สูงสุคน่าจะเป็นกลุ่มที่มีรายได้ระดับปานกลาง เพราะคนกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่ต้องการบริโภคสินค้ามากขึ้นเท่านั้น แต่ยังต้องการยกระดับความเป็นอยู่ในสังคมและเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตของตนให้ดีขึ้นด้วย จึงชอบที่จะเสี่ยงเพราะได้คาดคะเนไว้แล้วว่ามูลค่าของเงินหรือสินทรัพย์ที่จะได้รับนั้นจะสูงขึ้นจากเดิม ทำให้อรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มของรายได้ (MU) สูงขึ้นด้วย

สำหรับประเทศไทย จิตติ มงคลชัย และคณะ (2550) พบว่า คนไทยที่มีรายได้น้อยมีสัดส่วนในการซื้อหวยมากกว่าผู้มีรายได้ระดับที่สูงกว่า ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ Bernoulli ข้างต้น หาก Friedman-Savage Hypothesis เกี่ยวกับ Utility Function ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นเป็นจริง ก็ย่อมแสดงว่าคนจนของไทยส่วนใหญ่ยังไม่จนมากถึงขนาดไม่มีเงินซื้อหวยตามความหมายของ Friedman-Savage

ความคิดเห็นข้างต้นที่ว่า การซื้อหวยเป็นการเพิ่มอรรถประโยชน์ให้ผู้ซื้อที่ต้องถือว่าถูกเพียงบางส่วน เพราะข้อคิดเห็นนี้ได้รับการพัฒนาต่อมาในทฤษฎีการตัดสินใจ (Decision Theory) ว่า การตัดสินใจที่จะเสี่ยงโชคหรือเล่นการพนัน (Betting Preferences) ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับ Marginal Utility ที่เกิดจากการได้เงินรางวัลเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นด้วย เช่น ขนาดของผลตอบแทน โอกาสที่จะถูกรางวัล การชอบความเสี่ยง เป็นต้น ข้อคิดเห็นนี้มีงานวิจัยสนับสนุนอยู่หลายชิ้น เช่น งานศึกษาของ John A. Nyman (2004) ซึ่งเชื่อว่าการตัดสินใจเสี่ยงโชคมิใช่เป็นความมัวเมาที่ชอบการพนัน แต่เป็นการใช้เงินที่สมเหตุสมผล โดยเขาได้ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการซื้อลอตเตอรี่ และพบว่าผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อลอตเตอรี่โดยเปรียบเทียบจาก Expected Loss และ Expected Gain ที่เกิดจากการเสี่ยงโชค ถ้า Expected Gain มากกว่า Expected Loss ผู้บริโภคก็จะตัดสินใจซื้อลอตเตอรี่ ในทางตรงกันข้ามถ้า Expected Loss มากกว่า Expected Gain ผู้บริโภคก็จะไม่ซื้อลอตเตอรี่ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Brenner (1983, 1985) ที่ว่าคนจนมักจะวางแผนการใช้จ่ายเงินในส่วนที่ซื้อลอตเตอรี่มากกว่าคนรวยเมื่อเปรียบเทียบจากสัดส่วนของ Wealth ที่มีวรรณกรรมข้างต้น นำมาซึ่งผลสรุปในงานวิจัยนี้ว่า การซื้อลอตเตอรี่ของคนบางกลุ่มเป็นการลงทุนมิใช่การบริโภคหรือเพื่อความสนุกจากการที่ได้เสี่ยงโชค

แหล่งเงินที่ใช้ในการซื้อหวย

ความพยายามที่จะเปลี่ยนเงินห่วยเป็นเงินออมตามเป้าหมายของโครงการวิจัยนี้ย่อมไร้ผล หากเงินที่นำมาซื้อหวยไม่ใช่เป็นเงินส่วนตัว จากผลการศึกษาต่าง ๆ พอสรุปได้ว่า เงินที่นำมาซื้อหวยส่วนใหญ่เป็นเงินของตนเอง โดยเป็นส่วนที่ลดจากการอุปโภคบริโภคในส่วนที่ไม่จำเป็นให้น้อยลง

ข้อสรุปข้างต้นมาจากรายงานการศึกษาของ Melisa Schettini Kearney (2002) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับผลของลอตเตอรี่ที่มีต่อพฤติกรรมการบริโภคของภาคครัวเรือนในช่วง 1982-1998 ใน 21 มลรัฐที่มีการจำหน่ายลอตเตอรี่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษา พบว่า การใช้จ่ายของครัวเรือนในส่วนของความเสี่ยงจะเพิ่มขึ้นหลังจากที่รัฐได้มีการออกลอตเตอรี่ โดยครัวเรือนลดการบริโภคในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการเสี่ยงโชค เช่น ลดการบริโภคบุหรี่ยี่ห้อ เป็นต้น เพื่อนำเงินมาซื้อลอตเตอรี่ แทนที่จะนำเงินที่เคยใช้เสี่ยงโชคอื่น ๆ มาซื้อลอตเตอรี่

ในกรณีประเทศไทย พรศรี เหล่าเลิศ (2549) ได้สำรวจพฤติกรรมการซื้อหวยใต้ดิน หยวนบนดิน สลากกินแบ่งและสลากออมทรัพย์ของประชากรที่มีอายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไป ในหมู่บ้านตาเปียง และหมู่บ้านเมืองใหม่ จังหวัดศรีสะเกษ โดยสุ่มจำนวน 385 ตัวอย่าง จากประชากร 854 คนในปีสำรวจ 2549 ก็ได้ผลเช่นเดียวกันว่าประชาชนส่วนใหญ่ นำเงินที่ใช้ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคมาซื้อหวย (ร้อยละ 60.87) มีเพียงร้อยละ 22.46 ที่ใช้เงินออม และร้อยละ 11.60 ที่มีการกู้เงินมาซื้อหวย ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ จิตติ มงคลชัย และคณะ (2550) ที่ทำการสำรวจข้อคิดเห็นของประชาชนที่ซื้อหวยบนดินจำนวน 3,000 ตัวอย่างจาก 5 ภาคทั่วประเทศก็ได้ผลใกล้เคียงกันว่ากลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 8.7 ที่ไม่ได้ใช้เงินตนเองในการซื้อหวยบนดิน แสดงว่าผู้ซื้อหวยของไทยส่วนใหญ่ไม่มีลักษณะเหมือนการติดการพนันจนมั่งถึงขั้นต้องกู้เงินมาซื้อหวย

แนวคิดการนำการเสี่ยงโชคมาเป็นเครื่องมือระดมเงินออมระยะยาวในต่างประเทศ

ตราสารทางการเงินที่ออกเพื่อสนับสนุนการออมของประชาชนในประเทศต่าง ๆ มีค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งจะขอยกตัวอย่างตราสารที่น่าสนใจ 2 ประเภท คือ Lottery Bonds และ Save to Win ในส่วนของ Lottery Bonds² นั้นพบว่า มีการออกตราสารประเภทนี้ที่อังกฤษและสหรัฐ โดยรัฐเป็นผู้ออก ตราสารนี้มีลักษณะเหมือนพันธบัตรทั่วไปตรงที่ผู้ถือจะได้อัตราดอกเบี้ยคงที่ และจะได้ดอกเบี้ยเป็นประจำทุกงวดของการจ่าย เมื่อครบกำหนดจะได้เงินต้นคืน ต่างจากพันธบัตรทั่วไปตรงที่รัฐบาลจะมีการจับฉลากตามงวดเวลาที่กำหนด พันธบัตรที่มีเลขตรงกับเบอร์ที่จับฉลากก็จะได้รับรางวัลในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ได้เงินคืนสูงกว่าเงินต้นเมื่อครบกำหนดถอยถอน ซึ่งเหมือนกับผู้ที่ได้อัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าที่กำหนดในพันธบัตร โดยทั่วไปการออก Lottery Bonds ก็เพื่อจูงใจให้ประชาชนหันมาซื้อพันธบัตรมากขึ้น

สำหรับตราสาร “Save to Win” นั้น Maynard, et al. (2008) ได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 500 ราย ในชุมชน Clarksville มลรัฐ Indiana เมื่อปี 2006 พบว่า ตราสารทางการเงินที่เชื่อมโยงกับเงินรางวัลแบบลอตเตอรี่เป็นตราสารที่เหมาะสมกับผู้ที่ไม่ออมทรัพย์ แต่นิยมนำเงินไปซื้อลอตเตอรี่มากกว่า เพื่อให้คนกลุ่มนี้มีเงินออม เขาได้แนะนำตราสาร “Save to Win” ลักษณะของตราสารนี้คือ ทุก ๆ เงินฝาก 25 เหรียญ จะได้รับสลากลอตเตอรี่ 1 ใบ แต่จำกัดให้ผู้ฝากถึงสูงสุดไม่เกิน 10 ใบต่อเดือน และจำกัดเฉพาะผู้มีภูมิลำเนาอยู่

² <http://www.nsandi.com/products/pb> (Sept 30, 2010)

ในรัฐมิชิแกนเท่านั้น เงินฝากยังมีดอกเบี้ยให้ต่ำกว่าอัตราปกติเล็กน้อย โดยมี National Credit Union Administration ค้ำประกันเงินฝากให้ (ประมาณ 1-1.5%) โครงการนี้ได้รับความนิยมอย่างมากในมลรัฐมิชิแกน โดยเขาเชื่อว่ากิจการลอตเตอรี่ที่ดำเนินการโดยรัฐควรจะสามารถเข้ามาเล่นเกมระดมเงินออมนี้ด้วย เพราะกิจการเหล่านี้มีจุดจำหน่ายประมาณ 200,000 แห่งทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา เปรียบเทียบกับสาขาของธนาคารพาณิชย์ซึ่งมีเพียง 99,000 แห่ง การระดมทุนด้วยวิธีนี้ได้ผล เพราะใช้หลักการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน โดยใช้วิธีเบี่ยงเบนพฤติกรรมเดิมไปในทิศทางอื่นที่เขาต้องการ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าการนำการเสี่ยงโชคมาเป็นเครื่องมือสำหรับการออมนั้น ไม่ถือว่าเป็นเรื่องใหม่ การออมเงินกับการเสี่ยงโชคสามารถไปด้วยกันได้ และการชักชวนให้คนซึ่งปกติซื้อลอตเตอรี่เป็นประจำหันมาฝากเงินแบบที่มีสลากลอตเตอรี่พ่วงท้ายให้มีโอกาสลุ้นรางวัลใหญ่มีความหวังเป็นเศรษฐกิจข้ามคืน น่าจะเป็นวิธีที่ง่ายกว่าการรณรงค์ให้คนเลิกเล่นหวย และนำเงินมาฝากธนาคารกินดอกเบี้ยอย่างเดียว สำหรับประเทศไทย ในช่วงที่ผ่านมาสลากออมทรัพย์ของไทยกลับมีบทบาทน้อยในด้านการส่งเสริมการออมภาคครัวเรือน จึงเป็นความจำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมการออมและความต้องการซื้อสินทรัพย์ทางการเงิน เพื่อที่จะได้สามารถสร้างเครื่องมือทางการเงินที่เหมาะสมกับคนไทยในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและนิยมการเสี่ยงโชค

สลากเพื่อการเสี่ยงโชคในไทย

ปัจจุบันการเสี่ยงโชคในประเทศไทยทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมายแบ่งออกได้ไม่ต่ำกว่า 15 ประเภท จากรายงานการวิจัยที่ดำเนินการโดยสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล (2550) ซึ่งได้สำรวจจากประชาชนที่มีอายุ 10-70 ปีใน 18 จังหวัดทั่วประเทศ ด้วยกลุ่มตัวอย่าง 6,703 ราย พบว่า สลากเพื่อการเสี่ยงโชคของไทยมีหลายประเภท สลากที่ถูกกฎหมาย ได้แก่ สลากกินแบ่งรัฐบาลซึ่งมีผู้ซื้อร้อยละ 38.45 ของจำนวนที่ซื้อในรอบ 12 เดือนและห่วยบนดินร้อยละ 31.61 ส่วนสลากที่ผิดกฎหมาย ได้แก่ ห่วยใต้ดินมีร้อยละ 17.29 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 12.65 เป็นการเสี่ยงโชคด้วยวิธีอื่น เช่น ห่วยออมสิน/ห่วย ธกส. ห่วยหุ้น จับยี่กี ม้าแข่ง พนันบอลล์ ฯลฯ

สำหรับสลากออมทรัพย์ซึ่งจัดว่าเป็นสลากเพื่อการเสี่ยงโชคที่ถูกกฎหมาย พบว่า มีผู้ให้ความสนใจในการซื้อน้อยมาก ในปัจจุบันผู้ออกสลากออมทรัพย์ของไทยมี 2 แห่ง คือ ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สลากออมทรัพย์ที่ธนาคารออมสินเป็นผู้ออกเรียก “**สลากออมสิน**” ส่วนสลากที่ ธกส. เป็นผู้ออกเรียก “**สลากออมทรัพย์ทวีสิน**” สลากทั้งสองประเภทเป็นสลากสำหรับสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักการออมทรัพย์ โดยผู้ซื้อมีโอกาสถูกรางวัลด้วยวิธีเสี่ยงโชค และเมื่อครบอายุผู้ถือจะได้เงินต้นคืนพร้อมดอกเบี้ย แต่โดยเหตุที่โอกาสการถูกรางวัลมีน้อยกว่าการซื้อหวย และอัตราดอกเบี้ยที่ได้จากการซื้อสลากออมทรัพย์มักต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำของธนาคารพาณิชย์ ทำให้ผู้มีเงินออมที่มีรายได้น้อยไม่สนใจที่จะลงทุน (พรเพ็ญ, 2555)

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลปฐมภูมิจากกลุ่มตัวอย่าง 4,800 คน ระยะเวลาในการจัดเก็บข้อมูล คือ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน 2555

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

สถานที่จัดเก็บข้อมูล คือ พื้นที่นอกเขตกรุงเทพฯ จังหวัดเป้าหมายที่ได้ดำเนินการจัดเก็บตัวอย่างมี 12 จังหวัด โดยจัดเก็บตัวอย่างจังหวัดละ 400 ชุด รวม 4,800 ตัวอย่าง การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ใช้ตารางสำเร็จของ Yamane จากจำนวนประชากรที่ infinity ด้วยระดับความเชื่อมั่น 95%

ลำดับขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างเป็นแบบหลายขั้นตอน (Multistage Sampling) โดยแบ่งจุดการสำรวจกระจายไปตามภาคต่าง ๆ 6 ภาคโดยเลือกภาคละ 2 จังหวัด แบ่งเป็นจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Products: GPP) สูงสุดในแต่ละภาค ๆ ละ 1 จังหวัด และจังหวัดที่มี GPP น้อยที่สุดในภาค ๆ ละ 1 จังหวัด เหตุผลที่เลือกจังหวัดที่มีรายได้สูงสุดและต่ำสุดของแต่ละภาคมาเป็นกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย เพราะในรายงานการวิจัยเกี่ยวกับเงินหายของไทย เกือบทั้งหมด มักจะสมมติว่าพฤติกรรมการซื้อหายของคนไทยในแต่ละจังหวัดไม่แตกต่างกัน เพื่อให้ผลการศึกษาสามารถครอบคลุมจังหวัดที่มีรายได้ต่ำสุดด้วย งานวิจัยนี้จึงได้คัดเลือกจังหวัดที่มีรายได้สูงสุดและรายได้ต่ำสุดในแต่ละภาคมาศึกษา หากพฤติกรรมการซื้อหายของจังหวัดทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ย่อมแสดงว่าโครงการ “การเปลี่ยนเงินหายเป็นเงินออม” สามารถใช้ได้ทั้งในจังหวัดที่มีรายได้สูงและจังหวัดที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งผลจากการทดสอบด้วยวิธี t-test for Equality of Means จากโปรแกรม SPSS พบว่า ในด้านพฤติกรรมการซื้อหาย กลุ่มตัวอย่างทั้งสองไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ดังนั้น งานศึกษานี้จะวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างทั้งสองเหมือนเป็นกลุ่มเดียวกัน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1: รายชื่อจังหวัดตัวอย่างจำแนกตามภาค (List of Sample Provinces by Regions)

ภาค	เหนือ	กลาง	ตะวันออก	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ตะวันตก	ใต้
จังหวัดที่ GPP สูงที่สุดในภาค	เชียงใหม่	สมุทรปราการ	ระยอง	นครราชสีมา	ราชบุรี	สงขลา
จังหวัดที่ GPP ต่ำที่สุดในภาค	แม่ฮ่องสอน	อ่างทอง	นครนายก	อำนาจเจริญ	สมุทรสงคราม	ระนอง

หมายเหตุ: ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ที่ใช้คัดเลือกจังหวัดเป็นข้อมูลจากสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปี 2552

ประชากรเป้าหมาย คือ ผู้มีรายได้รายได้น้อยของพื้นที่สำรวจ งานวิจัยนี้ได้ใช้ประชากรที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปเป็นตัวแทนของผู้มีรายได้น้อย และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมสาขาอาชีพต่าง ๆ ให้มากที่สุด งานวิจัยนี้ได้กำหนดให้จัดเก็บตัวอย่างโดยแบ่งประชากรเป้าหมายออกเป็น 10 กลุ่มอาชีพ ๆ ละ 20 คน รวมจำนวนตัวอย่าง 4,800 คน อาชีพทั้ง 10 ได้แก่ (1) คนขับรถบริการ เช่น แท็กซี่ รถบริการร่วม (2) แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย (3) ผู้ประกอบการขนาดย่อมทั่วไป เช่น ร้านทำผม ร้านขายอาหาร (4) คนงานในโรงงาน กรรมกรก่อสร้าง ผู้รับจ้างรายอื่น (5) พนักงานห้าง/บริษัท (6) ข้าราชการ และพนักงานของรัฐในระดับซี 1-5 (7) ตำรวจชั้นผู้น้อย/ทหารชั้นผู้น้อย (8) ครู และผู้ทำงานในสถานศึกษา (9) ลูกจ้างในร้านค้าประเภทบริการ เช่น ร้านทำผม ร้านขายอาหาร และ (10) อาชีพอิสระอื่น ๆ เช่น ครูพี่เลี้ยง แม่ครัว ช่างไฟฟ้า ประปา ฯลฯ

บทความนี้ได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาก่อเป็น 4 ส่วน ส่วนแรก เป็นการนำเสนอผลการสำรวจพฤติกรรมด้านการออมและการลงทุนทางการเงินของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 เป็นการนำเสนอกรอบแนวคิดด้านแหล่งเงินที่คาดว่าจะสามารถเปลี่ยนจากเงินห่วยเป็นเงินออมระยะยาว ส่วนที่ 3 เป็นการนำผลสำรวจมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการทดแทนห่วยเป็นเงินออม และส่วนที่ 4 เป็นสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการสำรวจพฤติกรรมด้านการออมและการลงทุนทางการเงินของกลุ่มตัวอย่าง (Savings and Financial Investment Behavior of the Samples)

ข้อมูลพื้นฐานด้านการเงินของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 93.00 เป็นผู้มีรายได้เฉลี่ยตั้งแต่ 5,000-20,000 บาทต่อเดือน และร้อยละ 93.73 เป็นผู้มีรายจ่ายเฉลี่ยไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน ในด้านการออมนั้น ร้อยละ 84.17 ของกลุ่มตัวอย่างตอบว่ามีเงินออม ไม่ว่าจะไม่มีเงินออมหรือไม่ก็ตาม พบว่า ร้อยละ 76.50 ของกลุ่มตัวอย่างมีการซื้อห่วย ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเงินออมกับการซื้อห่วย (ร้อยละ) (Relations between Savings and Buying Lottery Behavior (%))

	ซื้อห่วย	ไม่ซื้อห่วย	รวม
ไม่มีเงินออม	10.90	4.94	15.83
มีเงินออม	65.60	18.56	84.17
รวม	76.50	23.50	100.00

ตารางที่ 3: พฤติกรรมการออมและการลงทุนทางการเงินของผู้มีรายได้น้อยในต่างจังหวัด (Savings and Financial Investment Behavior of the Poor in Outer-Bangkok)

การออมและการลงทุนทางการเงิน	ร้อยละ
เก็บไว้กับตัว/ฝากธนาคาร	45.77
ซื้อทอง	2.19
ซื้อสลากออมสิน/ธกส.	2.37
ซื้อหน่วยลงทุนอื่น	0.31
รวมการออมและการลงทุนทางการเงินในระบบการเงิน	50.64
ซื้อหยย/สลากกินแบ่ง	42.46
เล่นแชร์/แชร์ลูกโซ่	4.16
ปล่อยกู้	1.02
อื่น ๆ	1.72
รวมการออมและการลงทุนทางการเงินนอกระบบการเงิน	49.36

ในด้านการใช้เงินออม พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง (50.64%) มีพฤติกรรมการออมและลงทุนทางการเงินในระบบการเงิน โดยส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 45.77 เป็นการเก็บเงินออมไว้กับตัวหรือฝากไว้ที่ธนาคาร การนำเงินออมไปลงทุนในตราสารทางการเงินต่าง ๆ เช่น ทอง หน่วยลงทุน สลากออมสิน/ธกส. ยังจัดว่าน้อยมาก สำหรับกลุ่มตัวอย่างส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 49.36 ตอบว่าได้้นำเงินไปลงทุน การลงทุนส่วนใหญ่ คือ ซื้อหยย/สลากกินแบ่ง (42.46%) ดังแสดงในตารางที่ 3 มีข้อน่าสังเกตว่า พฤติกรรมการลงทุนของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มชนผู้มีรายได้น้อยนี้ ส่วนใหญ่หมดไปกับการซื้อหยยซึ่งเป็นตราสารที่มีความเสี่ยงสูง

พฤติกรรมในการซื้อหยย

ผลการสำรวจด้วยแบบสอบถาม พบว่า ร้อยละ 76.56 ของกลุ่มตัวอย่างมีการซื้อหยยใต้ดินและ/หรือสลากกินแบ่งรัฐบาล และมีเพียงร้อยละ 23.44 ของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ซื้อสลากกินแบ่งฯและหยยใต้ดินเพื่อการลงทุนใด ๆ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4: การซื้อหยยของกลุ่มตัวอย่างที่มีฐานะยากจนในต่างจังหวัด (Lottery Buying Behavior of Samples in Outer-Bangkok)

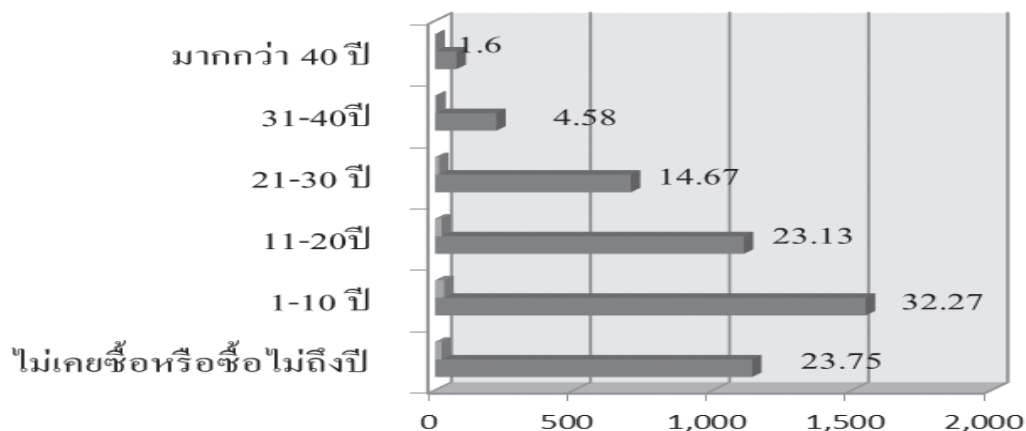
หน่วย	สลากกินแบ่งฯ	หยยใต้ดิน	ซื้อทั้งสลากฯและหยยใต้ดิน	ไม่ซื้อหยย	รวม
คน	1,012	1,187	1,476	1,125	4,800
ร้อยละ	21.08	24.73	30.75	23.44	100.00

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการซื้อหวยที่ยาวนาน พบว่า มีอยู่ร้อยละ 43.98 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่ซื้อหวยมากกว่า 10 ปี ขึ้นไป หากเปิดโอกาสให้มีวิธีลงทุนทางการเงินที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้มีการศึกษาและรายได้น้อย โดยไม่สูญเสียเงินต้น และประชาชนกลุ่มนี้หันไปซื้อสลากออมทรัพย์ที่จัดทำขึ้นใหม่แทนการซื้อหวย ประชาชนกลุ่มนี้น่าจะมีเงินออมระยะยาวมากขึ้น (ภาพที่ 1)

ในด้านจำนวนเงินที่ซื้อหวย กลุ่มตัวอย่างมีการซื้อหวยโดยเฉลี่ยแล้วเป็นเงินเดือนละ 535 บาทต่อคน หรือปีละ 6,425 บาท

ความเสี่ยงในการซื้อหวย

ถ้าคิดว่าการซื้อหวยเป็นการลงทุนทางการเงินประเภทหนึ่ง ในการพิจารณาถึงความเสี่ยงและผลตอบแทนในการลงทุนในหวย ผลจากแบบสอบถามได้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่ซื้อหวยนั้น มีผู้ที่เคยถูกรางวัลร้อยละ 34.10 โดยส่วนใหญ่จะถูกรางวัล 1-2 ครั้ง และผู้ที่ไม่เคยถูกรางวัลมีร้อยละ 65.90 ของผู้ซื้อในรอบ 1 ปี โดยผู้ได้กำไรจากการลงทุนในหวยเพียงร้อยละ 21.92 ของผู้ซื้อ ได้เงินต้นคืน (เท่าทุน) ร้อยละ 0.99 และขาดทุนร้อยละ 77.10 แสดงให้เห็นว่า ภาครัฐควรหาทางเปลี่ยนเงินหวยเป็นเงินออมโดยเร็วที่สุดเพื่อมิให้คนจนต้องสูญเสียเงินไปกับธุรกิจนี้

ภาพที่ 1: ระยะเวลาการซื้อหวยของกลุ่มเป้าหมาย (ร้อยละ) (Continuation in Buying Lottery of the Poor in Outer-Bangkok (%))

การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนเงินหวยเป็นเงินออม (Possibility of Shifting Lottery-Money to Long-Term Savings)

แหล่งเงินที่คาดว่าจะเปลี่ยนจากเงินหวยเป็นเงินออมระยะยาว

ในการพิจารณาแหล่งเงินที่ผู้ขายหวยได้ไปและความเป็นไปได้ที่จะนำเงินหวยเหล่านั้นมาแปลงเป็นเงินออมระยะยาวนั้น งานวิจัยนี้ได้พิจารณาจากสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของทั้งหวยบนดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นฐานในการตั้งข้อสมมติฐาน โดยสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลได้แบ่งรายได้จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ เงินรางวัล ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และ เงินกำไรจากการจำหน่าย เป็นสัดส่วน ดังนี้

1. **เงินรางวัล** ร้อยละ 55 ของรายได้จากการขายหวยสำหรับหวยบนดิน และร้อยละ 60 สำหรับสลากกินแบ่งรัฐบาล

2. **ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ** การออกสลากกินแบ่งรัฐบาลจะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเพียงร้อยละ 12 ในขณะที่การหวยบนดินมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20³

3. **เงินกำไรจากการจำหน่าย** เงินส่วนนี้คือส่วนที่เหลือจาก 2 ส่วนแรก เป็นส่วนที่คาดว่าจะสามารถแปลงเป็นเงินออมระยะยาวได้ ซึ่งจะมีสัดส่วนระหว่างร้อยละ 20-33 ของราคาขาย สัดส่วนนี้คำนวณโดยกำหนดให้สมมติฐาน 1 เป็นสัดส่วนขั้นต่ำของเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของหวยบนดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล และสมมติฐาน 2 เป็นสัดส่วนขั้นสูงของเงินทั้งสองส่วน ซึ่งสามารถยืดหยุ่นได้ตามนโยบายการจำหน่าย หากแบ่งสัดส่วนค่าใช้จ่ายเงินหวยโดยให้ส่วนที่เป็นกำไรมีสัดส่วนสูงสุด คือ ร้อยละ 33 ของรายได้จากการจำหน่ายหวย เงินส่วนนี้จะกลายเป็นเงินออมของผู้ซื้อมากที่สุด แต่หากนำเงินได้จากการจำหน่ายไปใช้ในด้านการให้รางวัลและเป็นค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ เพื่อชักจูงให้ผู้ซื้อหวยหันมาซื้อตราสารทางการเงินใหม่ให้มากที่สุด เงินส่วนที่คาดว่าจะออมย่น้อยลง แต่ทั้งนี้ ได้กำหนดไว้ให้เงินส่วนนี้มีสัดส่วนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5: ข้อสมมติฐานการกำหนดสัดส่วนค่าใช้จ่ายและเงินรางวัลสำหรับตราสารใหม่ (Expenditure Assumption for New Financial Instrument)

สัดส่วนค่าใช้จ่าย	หวยบนดิน*	สลากกินแบ่งรัฐบาล	สมมติฐานที่ 1	สมมติฐานที่ 2
เงินรางวัล	55%	60%	55%	60%
ค่าใช้จ่ายดำเนินการ	20%	12%	12%	20%
กำไรจากการจำหน่าย	25%**	28%	33%	20%
รวม	100%	100%	100%	100%

หมายเหตุ: * เป็นตัวเลขค่าเฉลี่ยปี 2547-2549

** เป็นค่าเฉลี่ยของปี 2547, 2548 และ 2549

³ เงินส่วนนี้แบ่งออกเป็นค่าตอบแทนกองสลากในการดำเนินการร้อยละ 12 ตำรวจร้อยละ 2 ไปรษณีย์ร้อยละ 1 ภาษีการพนันร้อยละ 0.5 และค่าดำเนินการร้อยละ 4.5

แนวทางการเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินออม

การวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินออมในบทความนี้ เป็นการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง “เงินกองทุน” เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยมีโอกาสเข้าร่วมโครงการ โดยมีแนวคิดทำให้หน่วยงานภาครัฐนำเงินส่วนที่เป็นกำไร⁴ จากการจำหน่ายตราสารทางการเงิน ซึ่งในที่นี้จะขอเรียกว่า “สลากออมทรัพย์เพื่อการเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินออม” มาจัดตั้งเป็นเงินกองทุน แล้วมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งนำเงินนี้ไปลงทุนในตลาดตราสารหนี้และตราสารทุนในทำนองเดียวกับการบริหารเงินกองทุนรวมต่าง ๆ เพื่อให้เงินส่วนนี้เกิดผลประโยชน์ชั่งกเงยในตลาดการเงิน แล้วคืนให้ผู้ซื้อตามกำหนดเวลา เช่น เมื่ออายุครบ 60 ปี เพื่อให้ผู้ซื้อที่มีรายได้น้อยมีเงินไว้ใช้หลังเกษียณอายุ ซึ่งย่อมดีกว่าจะปล่อยให้เงินเหล่านั้นหมดไปกับการซื้อหยา ผลจากการศึกษาดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่า มีเพียงร้อยละ 34.1 ของกลุ่มตัวอย่างที่เคยถูกรางวัล และมีร้อยละ 21.9 ของผู้ซื้อหยาที่ได้กำไร เงินทุนส่วนที่หายไปจากการซื้อหยานี้ น่าจะมีส่วนช่วยให้ผู้มีรายได้น้อยมีหลักประกันความมั่นคงในอนาคตมากขึ้น หากรัฐบาลจะจัดให้มีช่องทางสำหรับประชาชนได้ซื้อสลากออมทรัพย์แทนการซื้อหยาตามข้อเสนอของงานวิจัยนี้

ในการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง “เงินกองทุน” ผู้เขียนมีความเห็นว่า เงินกองทุน “สลากออมทรัพย์เพื่อการเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินออม” จะสามารถจัดตั้งได้ก็ต่อเมื่อมีสมาชิก กลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะชักชวนให้เป็นสมาชิกคือผู้ซื้อหยาทั้งสลากกินแบ่งรัฐบาลและ/หรือหยาใต้ดิน ซึ่งมีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมจะเป็นนักลงทุนทางการเงินที่ดี 3 ประการดังที่ได้นำเสนอไว้ในกรอบแนวคิด เพื่อให้ประชาชนกลุ่มนี้มีทางเลือกในการออมทรัพย์ระยะยาวเพิ่มอีก 1 ช่องทาง

การศึกษาในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ประเด็นที่ 1 วิเคราะห์ถึงลักษณะของผู้ที่เหมาะสมแก่การเป็นนักลงทุนทางการเงินระยะยาว และประเด็นที่ 2 ประเมินว่าผู้ซื้อหยาทั้ง 3 กลุ่มมีลักษณะที่เหมาะสมแก่การเป็นนักลงทุนทางการเงินระยะยาวหรือไม่ และมีปัจจัยอื่นใดที่จะมีอิทธิพลต่อการทำให้ผู้ซื้อหยาที่มีลักษณะเหมาะสมแก่การเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ โดยใช้ Binary Logistic Regression

การวิเคราะห์คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมการซื้อหยาของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบว่าผู้ซื้อหยาที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่การเข้าร่วมโครงการเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินออมระยะยาวหรือไม่ โดยจะพิจารณาจาก 3 มิติ คือ แรงจูงใจหลักในการซื้อหยา ความถี่ในการซื้อหยา และแหล่งเงินที่ใช้ซื้อหยา⁵ โดยกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมจากการซื้อหยาเป็นตราสารทางการเงินที่เพิ่มเงินออมแทนนั้นควรมีลักษณะต่อไปนี้

⁴ หมายถึง รายรับจากการจำหน่ายสลากออมทรัพย์ภายหลังการหักค่าใช้จ่ายด้านเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายในการจัดจำหน่ายออกแล้ว

⁵ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เจ้าสักรบริหารเงินกองทุนต่าง ๆ และจากการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับผู้จัดการสาขาของธนาคารออมสินและธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเป้าหมาย 12 จังหวัด

ลักษณะที่ 1 แรงจูงใจในการซื้อหวยก็เพื่อต้องการได้ผลตอบแทน

ลักษณะที่ 2 เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมซื้อหวยอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ลักษณะที่ 3 ซื้อด้วยเงินส่วนตัวมิใช่จากการกู้ยืม

พฤติกรรมการซื้อที่มีคุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จัดว่าเป็นพฤติกรรมการลงทุนที่จะทำให้กองทุนนี้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ขาดสมาชิกร่วมโครงการ หากมีการออกสลากออมทรัพย์ขึ้นมาระดมทุนจากผู้ซื้อหวย กล่าวคือ หากผู้ซื้อหวยซื้อเพราะต้องการผลตอบแทน การออกสลากออมทรัพย์โดยให้มีโอกาสของการได้ผลตอบแทนไม่แพ้สลากกินแบ่งรัฐบาลในกรณีที่ถูกรางวัล การจูงใจให้ผู้ซื้อหวยหันมาซื้อสลากออมทรัพย์แทนการซื้อหวยย่อมเป็นไปได้ เพราะผู้ซื้อไม่ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมใด ๆ เพียงแต่เปลี่ยนตราสารที่ซื้อ ซึ่งมีการออมระยะยาวเป็นสิ่งที่จูงใจ

สำหรับพฤติกรรมการซื้อหวยอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นลักษณะที่ 2 นั้น จัดว่าเป็นตัวแปรสำคัญมากเช่นกัน เพราะหากการซื้อสลากไม่ต่อเนื่องเหมือนกับการซื้อหวย กองทุนที่ตั้งขึ้นใหม่อาจไม่เสถียร และประการสุดท้าย คือ การใช้เงินส่วนตัวในการซื้อหวยมิใช่กู้ยืม เพราะผู้ที่กู้ยืมเงินมาซื้อหวยคงไม่น่าจะเข้าร่วมโครงการเปลี่ยนเงินหวยเป็นเงินออมระยะยาวได้ เพราะไม่ใช่เงินออมของตนเอง

ผลจากการสำรวจด้วยแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่ซื้อเพราะหวังผลตอบแทน ซื้ออย่างต่ำปีละครั้ง และซื้อด้วยเงินจากการทำงาน มิใช่เงินกู้ยืม ซึ่งเป็นไปตามลักษณะ 3 ประการ มีอยู่ร้อยละ 80.49 ของกลุ่มตัวอย่างที่ซื้อหวย (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6: สัดส่วนกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติเข้าร่วมโครงการ (Proportion of Lottery Buyers that Qualified to Join the Program)

ประเภทผู้ซื้อ	ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย	กลุ่มเป้าหมาย	รวม
ซื้อสลากกินแบ่ง	8.08	19.46	27.54
ซื้อหวยใต้ดิน	6.48	25.82	32.30
ซื้อหวยทั้ง 2 อย่าง	4.95	35.21	40.16
รวม	19.51	80.49	100.00

การประเมินความพร้อมของผู้ซื้อหวยในการเข้าร่วมโครงการ

งานวิจัยนี้ได้ใช้พฤติกรรมการซื้อหวยของกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแปรที่จะบ่งชี้ว่าตัวอย่างใดมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการได้บ้าง พฤติกรรมที่พิจารณาจะมี 3 ประการ คือ แรงจูงใจหลักในการซื้อหวย ความบ่อยในการซื้อหวย และแหล่งเงินที่ใช้ซื้อหวย เพราะหากผลการศึกษา พบว่า โอกาสที่ผู้ซื้อหวยทั้ง 3 กลุ่ม มีคุณสมบัติครบทั้ง 3 ประการมีน้อย โครงการ “เปลี่ยนเงินหวยเป็นเงินออมระยะยาว” ที่นำเสนอในรายงานนี้ก็ย่อมเป็นไปได้ยาก การศึกษาส่วนนี้ได้ใช้ Binary Logistic Regression ในการวิเคราะห์

เพื่อหาคำตอบว่าผู้ซื้อหอยมีพฤติกรรมครบ 3 ประการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ หากพบว่า ผู้ซื้อหอยมีพฤติกรรมที่สามารถเป็นสมาชิกโครงการ “เปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมระยะยาว” อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การศึกษาเพื่อคิดค้นผลิตภัณฑ์ การตั้งราคาหน่วยลงทุน สถานที่จำหน่าย และวิธีการส่งเสริมการจำหน่ายโดยใช้กลยุทธ์ทางการตลาด 4P (Product Price Place Promotion) ย่อมดำเนินการต่อได้ไม่ยาก

แบบจำลอง

แบบจำลอง Binary Logistic Regression ที่สร้างขึ้นนี้เป็นการศึกษาเพื่อดูว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ผู้ซื้อหอยมีพฤติกรรมการซื้อที่เหมาะสมกับการเป็นสมาชิกโครงการการออมระยะยาว ดังนี้

$$\text{Prob (event)} = e^z / (1 + e^z) \quad \text{หรือ} \quad 1 / 1 + e^{-z}$$

$$Z = f(\text{ปัจจัยด้านบุคคล, ปัจจัยด้านการเงิน, ปัจจัยเชิงพฤติกรรมของผู้ซื้อ})$$

ตัวแปรตาม

กำหนดให้ $Y = \text{Prob (event)}$ เป็นตัวแปรตาม โดย Y มีค่า 0 แทนโอกาสของการไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมาย และ $Y = 1$ แทนโอกาสการเป็นกลุ่มเป้าหมาย หรือโอกาสที่ผู้ซื้อหอยจะมีคุณสมบัติเหมาะสมแก่การเข้าร่วมโครงการครบ 3 มิติใน 1 คน ได้แก่ แรงจูงใจในการซื้อหอยคือต้องการเงินรางวัลเป็นผลตอบแทนเป็นผู้ซื้อหอยประจำอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และเงินที่ใช้ซื้อหอยเป็นเงินส่วนตัว มิได้เกิดจากการกู้ยืม

ตัวแปรอิสระ

ให้ Z แทนตัวแปรอิสระซึ่งประกอบด้วย

1) **กลุ่มผู้ซื้อ** เป็นตัวแปรอิสระที่มี 3 ค่า คือ เหตุการณ์ที่ผู้ซื้อสลากกินแบ่งอย่างเดียวกัน (0) เหตุการณ์ที่ผู้ซื้อหอยได้ดินอย่างเดียวกัน (1) และเหตุการณ์ที่ผู้ซื้อทั้งสลากกินแบ่งฯและหอยได้ดินในงวดเดียวกัน (2) โดยให้เหตุการณ์ที่ซื้อสลากกินแบ่งฯอย่างเดียวกันเป็นตัวแปรฐานในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ

2) **ปัจจัยด้านบุคคล** ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และอาชีพ โดยกำหนด code ตัวแปร ดังนี้

ตารางที่ 7: ข้อมูลสำหรับตัวแปรที่ใช้ในการคำนวณ (Categorical Variables Coding)

ปัจจัยพื้นฐานที่คาดว่าจะมีผลต่อการซื้อหอย	การจำแนกประเภท*	ปัจจัยพื้นฐานที่คาดว่าจะมีผลต่อการซื้อหอย	การจำแนกประเภท
เพศ	หญิง (0) ชาย (1)*	อาชีพ	คนขับรถบริการ (1) แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย (2)
อายุปัจจุบัน	ปี		ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (3)
สถานภาพสมรส	หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ (0)		คนงาน (4)

ตารางที่ 7: ข้อมูลสำหรับตัวแปรที่ใช้ในการคำนวณ (Categorical Variables Coding) (ต่อ)

ปัจจัยพื้นฐานที่คาดว่าจะ มีผลต่อการซื้อหยวน	การจำแนกประเภท*	ปัจจัยพื้นฐานที่คาดว่าจะ มีผลต่อการซื้อหยวน	การจำแนกประเภท
ระดับการศึกษา	โสด (1)		พนักงาน (5)
	สมรส (2)*		ข้าราชการและพนักงานของรัฐ (6)
	ต่ำกว่าประถม (0)		ตำรวจ/ทหารชั้นผู้น้อย (7)
	ประถม (1)		พนักงานในสถานศึกษา (8)
	มัธยมต้น (2)		ลูกจ้างในร้านค้า (9)
	มัธยมปลาย (3)		อื่น ๆ (10)*
	อาชีวศึกษา (4)*		

หมายเหตุ: ตัวแปรที่มีเครื่องหมาย * คือ ตัวแปรฐานในการเปรียบเทียบ

3) ปัจจัยด้านการเงินของผู้ซื้อ ได้แก่ รายได้ต่อเดือน (บาท)

4) ปัจจัยเชิงพฤติกรรมของผู้ซื้อ หมายถึง ปัจจัยที่บ่งชี้พฤติกรรมการซื้อหรือไม่ซื้อหยวน ที่ไม่ใช่เป็นปัจจัยส่วนบุคคล (เชิงประชากรศาสตร์) หรือปัจจัยด้านการเงิน งานวิจัยนี้ได้เพิ่มตัวแปร “รู้จักคนขาย” เพราะการซื้อหยวนกับคนรู้จักย่อมบ่งชี้ถึงอุปนิสัย ความไว้วางใจของผู้ซื้อ และความยากง่ายในการซื้อหยวน เพื่อเป็นแนวคิดในการวางกลยุทธ์ในการชักชวนผู้ซื้อหยวนให้มาร่วมโครงการ โดยกำหนด code ตัวแปร ดังนี้

ปัจจัยเชิงพฤติกรรม	การจำแนกประเภท
รู้จักคนขาย	ไม่รู้จัก (0)
	รู้จัก (1)*

หมายเหตุ: ตัวแปรที่มีเครื่องหมาย* คือ ตัวแปรฐานในการเปรียบเทียบ

การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

แบบจำลองที่สร้างขึ้นนี้ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 8 ตัวแปร การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 8 ตัวแปร และตัวแปรตาม พบว่า บางตัวแปรมีความสัมพันธ์กัน แต่ไม่มากจนถึงขั้นเกิดปัญหา Multicollinearity โดยใช้เกณฑ์ความสัมพันธ์กัน 0.80 ขึ้นไปเป็นตัวตัดสิน และตัวแปรอิสระเกือบทุกตัวมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (กลุ่มเป้าหมาย) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้น “การรู้จักคนขาย” ดังแสดงในตารางที่ 8 จึงเป็นไปเงื่อนไขการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก

ตารางที่ 8: ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกัน และระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม (Multicollinearity among Variables)

	เพศ	เคยถูกรางวัล	การศึกษา	สถานะสมรส	อาชีพ	อายุ	การรู้จักคนขาย	ประเภทผู้ซื้อ	รายได้	กลุ่มเป้าหมาย
เพศ	1	.009	-.019	.062**	-.054**	.102**	.034*	-.006	.045**	.064**
เคยถูกรางวัล	.009	1	.001	.053**	-.021	.120**	.102**	.151**	.135**	.057**
การศึกษา	-.019	.001	1	-.099**	-.160**	-.392**	-.060**	-.030	.200**	-.062**
สถานะสมรส	.062**	.053**	-.099**	1	-.044**	.264**	-.014	.028	.133**	.089**
อาชีพ	-.054**	-.021	-.160**	-.044**	1	-.073**	-.062**	-.007	-.262**	-.055**
อายุ	.102**	.120**	-.392**	.264**	-.073**	1	.036*	.059**	.321**	.058**
การรู้จักคนขาย	.034*	.102**	-.060**	-.014	-.062**	.036*	1	.237**	-.011	.029
ประเภทผู้ซื้อ	-.006	.151**	-.030	.028	-.007	.059**	.237**	1	.034*	.174**
รายได้	.045**	.135**	.200**	.133**	-.262**	.321**	-.011	.034*	1	.044**
กลุ่มเป้าหมาย	.064**	.057**	-.062**	.089**	-.055**	.058**	.029	.174**	.044**	1

หมายเหตุ: ** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

ผลการศึกษา (Results of the Study)

งานวิจัยนี้ได้จัดเก็บกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4,800 ราย มีผู้ซื้อหอยอยู่ 3,631 ราย ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการ 2,928 ราย ถ้าพิจารณาเฉพาะค่าคงที่ โดยไม่นำตัวแปรอิสระอื่นมารวมพิจารณา พบว่า สมการทำนายได้ถูกต้องร้อยละ 80.6 แต่เมื่อพิจารณาตัวแปรตามอื่นร่วมด้วยปรากฏว่าสมการทำนายว่าจะมีผู้ซื้อหอยที่มีคุณสมบัติครบ 3 ประการจำนวน 2,910 คน สมการจึงทำนายได้ถูกต้องร้อยละ 99.4 ขณะเดียวสมการทำนายกลุ่มผู้ที่มีคุณสมบัติไม่ครบ 3 ประการได้ถูกต้องเพียงร้อยละ 2.6 และโดยรวมสมการทำนายได้ถูกต้องร้อยละ 80.6 (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9: การพยากรณ์กลุ่มเป้าหมายด้วยแบบจำลอง Binary Logistic Regression (Forecast of Estimated Target Group by using Binary Logistic Regression Model)

			กลุ่มเป้าหมาย		Percentage Correct
			ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย	กลุ่มเป้าหมาย	
Step 0	กลุ่มเป้าหมาย	ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย	0	703	0.0
		กลุ่มเป้าหมาย	0	2,928	100.0
	Overall Percentage			3,631	80.6
Step 1	กลุ่มเป้าหมาย	ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย	18	685	2.6
		กลุ่มเป้าหมาย	18	2,910	99.4
	Overall Percentage				80.6

ผลการคำนวณสถิติทดสอบแบบจำลอง พบว่า ค่า Chi-Square มีระดับความมีนัยสำคัญ 0.000 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระที่สร้างขึ้นมีความสัมพันธ์กับโอกาสที่จะได้กลุ่มเป้าหมายที่มีคุณลักษณะครบ 3 ประการในคนเดียวกัน ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R²) ที่วัดด้วย Nahelkerke สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ร้อยละ 9.3 ค่า Chi-square จาก Hosmer and Lemeshow Test มีค่า = 5.895 และ Sig. = .659 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงสรุปว่า สมการการถดถอยโลจิสติกในขั้นตอนสุดท้ายมีความเหมาะสม (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10: ค่าสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้จากแบบจำลอง และค่าสถิติที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (The Estimated Coefficients and Related Statistics Derived from Binary Logistic Regression Model)

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)		โอกาสเกิด เหตุการณ์ {EXP(B) -1}*100
							Lower	Upper	
กลุ่มผู้ซื้อ			91.445	2	.000				
- ซื้อหยุนใต้ดิน	.583	.107	29.715	1	.000	1.791	1.452	2.208	79.09
- ซื้อหยุน	1.066	.112	89.958	1	.000	2.903	2.329	3.619	190.34
ทั้ง 2 อย่าง									

ตารางที่ 10: ค่าสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้จากแบบจำลอง และค่าสถิติที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (The Estimated Coefficients and Related Statistics Derived from Binary Logistic Regression Model) (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)		โอกาสเกิด เหตุการณ์ $\{EXP(B)-1\} \times 100$
							Lower	Upper	
เพศ (ชาย*/หญิง)	-.299	.094	10.201	1	.001	.741	.617	.891	-25.88
อายุ (ปี)	-.011	.006	3.814	1	.051	.989	.978	1.000	-1.13
สถานภาพสมรส			21.619	2	.000				-100.00
- หย่า/ม้าย	-.278	.181	2.342	1	.126	.758	.531	1.081	-24.25
- โสด	-.529	.118	20.237	1	.000	.589	.468	.742	-41.10
- สมรส*	.000								-100.00
ระดับการศึกษา			9.460	4	.051				-100.00
- ต่ำกว่าประถมศึกษา	.156	.280	.310	1	.578	1.169	.675	2.024	16.88
- ประถมศึกษา	.282	.160	3.096	1	.078	1.325	.968	1.814	32.53
- มัธยมศึกษาตอนต้น	.354	.137	6.695	1	.010	1.424	1.090	1.862	42.41
- มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	.000	.121	.000	1	.998	1.000	.789	1.267	-0.04
- ปวช./ปวส./อนุปริญญา*	.000								-100.00

ตารางที่ 10: ค่าสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้จากแบบจำลอง และค่าสถิติที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (The Estimated Coefficients and Related Statistics Derived from Binary Logistic Regression Model) (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)		โอกาสเกิด เหตุการณ์ {EXP(B)-1}*100
							Lower	Upper	
อาชีพ			32.390	9	.000				-100.00
- ตำรวจ/ทหาร ชั้นผู้น้อย/อาสา สมัครต่าง ๆ	.660	.202	10.712	1	.001	1.934	1.303	2.871	93.43
- แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย	.593	.196	9.152	1	.002	1.810	1.232	2.658	80.99
- ผู้ประกอบการ ขนาดย่อม	.562	.199	7.982	1	.005	1.754	1.188	2.590	75.38
- พนักงานห้าง/บริษัท	.515	.193	7.128	1	.008	1.674	1.147	2.444	67.43
- คนงาน/ผู้รับจ้าง กรรมกร	.128	.180	.501	1	.479	1.136	.798	1.618	13.62
- คนขับรถบริการ	.601	.207	8.399	1	.004	1.824	1.215	2.739	82.40
- นักศึกษาต่ำกว่า ปริญญาตรี	-.084	.214	.153	1	.696	.920	.605	1.398	-8.01
- เกษตรกร	.243	.189	1.662	1	.197	1.276	.881	1.847	27.55
- ลูกจ้างในร้านที่ ให้บริการ	.548	.193	8.053	1	.005	1.731	1.185	2.528	73.06
- อื่น ๆ *	.000								-100.00
รู้จักคนขาย/ไม่รู้ จักคนขาย*	.103	.090	1.306	1	.253	1.109	.929	1.324	10.88
การถูกรางวัล (เคย/ไม่เคย)*	-.158	.091	3.043	1	.081	.854	.715	1.020	-14.62
รายได้ต่อเดือน	.000007	.000	.442	1	.506	1.000	1.000	1.000	0.00
ค่าคงที่	1.078	.320	11.360	1	.001	2.940			

Chi-square (Omnibus Tests of Model Coefficients) Model = 217.68 , df=22 , Sig.= .000

Chi-square (Hosmer and Lemeshow Test) = 5.895, df = 8 , sig = .659

-2 Log likelihood = 3350.984 (The cut value is .500), Cox & Snell R² = .058 , Pseudo R² (Nagelkerke R²) = .093

ผลการศึกษาดังแสดงในตารางที่ 10 พอสรุปได้ ดังนี้

1. ในจำนวนตัวแปรอิสระ 8 ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติในการอธิบายตัวแปรตาม มี 6 ตัวแปร ได้แก่ กลุ่มผู้ซื้อหอย การถูกรางวัล เพศ อายุ สถานะภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และ ตัวแปรที่ไม่มีผลต่อคุณลักษณะที่แสดงความพร้อมในการเข้าโครงการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออม ได้แก่ การรู้จักคนขาย และ รายได้ต่อเดือนของผู้ซื้อ

2. ผู้ซื้อหอยในแต่ละกลุ่ม ส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมการซื้อหอยที่มีคุณลักษณะแสดงความพร้อมในการเข้าโครงการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมครบ 3 ประการ คือ ใช้เงินส่วนตัวในการซื้อ ซื้ออย่างต่อเนื่องอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และคาดหวังผลตอบแทนจากการซื้อหอย หากมีโครงการจัดตั้งกองทุนเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออม ผู้ซื้อหอยทั้งสามกลุ่มน่าจะเป็นฐานลูกค้าให้แก่โครงการได้ในระยะยาว ความสำเร็จของโครงการในขั้นต่อไปจึงน่าจะขึ้นอยู่กับกลยุทธ์การตลาดในการชักจูงให้คนกลุ่มนี้เข้าร่วมโครงการ โดยกลุ่มผู้ซื้อหอยใต้ดิน แลกลุ่มที่ซื้อหอยทั้งสองอย่างในงวดเดียวกันเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมของการเป็นกลุ่มเป้าหมายมากกว่ากลุ่มที่ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลประมาณ 1.7 และ 2.9 เท่าตามลำดับ

3. ถ้าพิจารณาความพร้อมของคุณสมบัติจากสถานะส่วนบุคคล พบว่า ชายมีความพร้อมของการเป็นกลุ่มเป้าหมายน้อยกว่าหญิงร้อยละ 24.25 ผู้ซื้อที่มีอายุมากจะมีโอกาสมีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการใกล้เคียงกับผู้มีอายุน้อย ผู้ซื้อหอยที่สมรสแล้ว มีโอกาสมีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการน้อยกว่าคนโสดร้อยละ 41.10 ส่วนผู้มีสถานะหย่าร้าง พบว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในการอธิบายความพร้อมในการเข้าโครงการ

4. ผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นมีคุณสมบัติที่พร้อมเข้าโครงการมากกว่ากลุ่มที่สำเร็จการศึกษาระดับปวช./ปวส./อนุปริญญา 1.3 และ 1.4 เท่าตามลำดับ

5. ผู้ซื้อหอยที่มีอาชีพอิสระในด้านการรับจ้างหรือให้บริการจะมีคุณสมบัติเหมาะสมแก่การเข้าโครงการมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นประมาณ 2 เท่า ยกเว้นผู้มีอาชีพคนงาน/กรรมกร/ผู้รับจ้าง นักศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และเกษตรกรที่ส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อมด้านคุณสมบัติครบ 3 ประการ

จากผลการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้ซื้อหอยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการซื้อหอยที่เหมาะสมแก่การเป็นผู้ลงทุนระยะยาวครบ 3 ประการ คือ ซื้ออย่างต่อเนื่องอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ใช้เงินส่วนตัวในการซื้อหอยมิใช่การกู้ยืม และมีวัตถุประสงค์เพื่อหวังผลตอบแทนมิใช่เพื่อความสนุกเหมือนเล่นการพนัน ซึ่งพฤติกรรมทั้ง 3 ประการนี้จัดว่าเป็นพฤติกรรมที่สามารถนำไปสู่การมีเงินออมระยะยาวได้ หากเจ้าของเงินนำเงินไปซื้อตราสารทางการเงินที่มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียเงินต้นน้อยกว่าการซื้อหอย

นอกจากนั้น ผลการศึกษา พบว่า “ระดับรายได้” และ “การรู้จักคนขาย” ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในการบ่งชี้ความพร้อมของกลุ่มเป้าหมาย แสดงว่าทุกระดับรายได้สามารถมีคุณลักษณะที่พร้อมเข้าร่วมโครงการได้ และการรู้จักหรือไม่รู้จักคนขายไม่ได้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อหอยแต่อย่างใด สะท้อนให้เห็นถึงช่องทางการจัดจำหน่าย “หน่วยลงทุน” ที่ลดข้อจำกัดว่าต้องซื้อกับคนรู้จักเท่านั้น

สรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Conclusion and Policy Recommendation)

ในกระบวนการศึกษาว่าเงินออมของกลุ่มฐานรากของไทยหายไปไหนหมด เพื่อหาแนวทางการเพิ่มเงินออมให้แก่ประชาชนไว้ใช้ในวัยหลังเกษียณอายุ จากการศึกษาพฤติกรรมการซื้อห่วยของกลุ่มตัวอย่างของคนจนในเขตกรุงเทพฯ และผู้อาศัยอยู่นอกกรุงเทพฯ (พรเพ็ญ 2553, 2555) พบว่า คนจนส่วนใหญ่ คือมากกว่าร้อยละ 70 มีพฤติกรรมการซื้อทั้งห่วยใต้ดินและสลากกินแบ่งอย่างสม่ำเสมอ แสดงว่าคนกลุ่มนี้มีรายได้สูงกว่าระดับที่พอประทังชีพ จึงมีเงินมาซื้อห่วยได้อย่างต่อเนื่องเช่นนี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่คนเหล่านี้ไม่มีแผนการออมที่ดี กลับนำเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายไปซื้อห่วยโดยหวังผลตอบแทน ทำให้เงินเหลือใช้หมดไปกับการซื้อห่วยและกลายเป็นผู้ยากไร้ในวัยหลังทำงาน

จากข้อเท็จจริงนี้ทำให้เกิดแนวคิดว่า หากจะถือว่าห่วยเป็นรูปแบบหนึ่งของการลงทุนทางการเงินของคนจน ถ้าภาครัฐมีแผนการบริหารทางการเงินที่ดีให้แก่กลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยหาตราสารทางการเงินอื่นที่ได้เงินต้นคืนในขนาดมทดแทนการซื้อสลาก/ห่วย ซึ่งมีโอกาสสูญเสียเงินต้นสูงมาก เงินเหล่านี้น่าจะกลายเป็นเงินออมที่สามารถนำไปใช้ในวัยเกษียณอายุได้ เป็นการลดภาระทางการเงินที่ต้องดูแลคนวัยชราที่ยากจนในอนาคต และเป็นการแก้ปัญหาการขาดเงินออมของประเทศได้ทางหนึ่ง

ผลการสำรวจพฤติกรรมด้านการออมและการลงทุนทางการเงินของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า พฤติกรรมการลงทุนของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มชนผู้มีรายได้น้อยนี้ ส่วนใหญ่หมดไปกับการซื้อห่วยซึ่งเป็นตราสารที่มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียเงินต้นสูงมาก นอกจากนั้น ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการซื้อห่วยที่ยาวนาน โดยมีมากถึงร้อยละ 43.98 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่ซื้อห่วยมากกว่า 10 ปี หากเปิดโอกาสให้มีวิธีลงทุนทางการเงินที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้มีการศึกษาและรายได้น้อยโดยไม่สูญเสียเงินต้น ประชาชนกลุ่มนี้น่าจะซื้อห่วยน้อยลงและมีเงินออมระยะยาวมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการหาแหล่งเงินที่จะนำมาแปลงเป็นเงินออมระยะยาวนั้น งานวิจัยนี้ได้พิจารณาจากสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของทั้งห่วยบนดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นฐานในการตั้งข้อสมมติฐาน โดยแบ่งรายได้จากการจำหน่ายสลากกินแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ เงินรางวัล ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และเงินกำไรจากการจำหน่าย เงินกำไรจากการจำหน่ายคือส่วนที่คาดว่าจะสามารถแปลงเป็นเงินออมระยะยาวได้ ซึ่งจะมีสัดส่วนระหว่างร้อยละ 20-33 ของราคาขาย ทั้งนี้ สามารถยืดหยุ่นได้ตามนโยบายการจำหน่าย

ในการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง “เงินกองทุน” บทความนี้ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการซื้อห่วยของบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ซื้อเฉพาะสลากกินแบ่งรัฐบาล กลุ่มที่ซื้อเฉพาะห่วยใต้ดิน และกลุ่มที่ซื้อทั้งสลากกินแบ่งรัฐบาลและห่วยใต้ดิน เพื่อดูว่าผู้ซื้อห่วยมีพฤติกรรมการซื้อที่เหมาะสมแก่การเป็นนักลงทุนทางการเงินระยะยาวหรือไม่ และมีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการทำให้ผู้ซื้อห่วยมีคุณลักษณะเหมาะสมแก่การเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ โดยใช้ Binary Logistic Regression ทั้งนี้ กำหนดให้กลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมจากการซื้อห่วยมาเป็นตราสารทางการเงินที่เพิ่มเงินออมแทนนั้นควรมีลักษณะ 3

ประการ คือ แรงจูงใจในการซื้อหอยก็เพื่อต้องการได้ผลตอบแทน เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมซื้อหอยอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และซื้อด้วยเงินส่วนตัวมิใช่จากการกู้ยืม

ผลการศึกษา พบว่า โครงการ “เปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมระยะยาว” น่าจะหาผู้เข้าร่วมโครงการได้ไม่ยาก เพราะผู้ซื้อหอยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความพร้อมในการเข้าโครงการครบ 3 ประการข้างต้น การศึกษาเพื่อคัดค้นผลิตภัณฑ์ การตั้งราคาหน่วยลงทุน สถานที่จำหน่าย และวิธีการส่งเสริมการจำหน่ายโดยใช้กลยุทธ์ทางการตลาด 4P (Product Price Place Promotion) ผู้สนใจสามารถอ่านได้จากงานวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมของประชาชนในต่างจังหวัด” (พรเพ็ญ, 2555)

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้จัดการสาขาธนาคารออมสิน และธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจำนวน 12 แห่งในจังหวัดเป้าหมาย และจากการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับผู้ซื้อสลากออมทรัพย์ซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารทั้งสอง พอสรุปได้ว่า ผู้ที่อยู่ในวัยเกษียณอายุแล้ว และผู้ที่มีการศึกษาดั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปก็มีความสนใจจะเข้าร่วมโครงการซื้อสลากออมทรัพย์โครงการ “เปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมระยะยาว” ด้วย จึงมีความเห็นว่าโครงการนี้อาจมีผู้สนใจเข้าร่วมมากกว่ากลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผู้วิจัยไม่มีวัตถุประสงค์ให้ภาครัฐยกเลิกการออกสลากกินแบ่งรัฐบาล หรือให้ภาครัฐใช้สลากออมทรัพย์ที่สร้างขึ้นตามกรอบการศึกษานี้แทนสลากกินแบ่งรัฐบาล เพราะการออกลอตเตอรี่จัดเป็นวิธีหนึ่งของการระดมทุนเพื่อนำเงินไปใช้ในสาธารณะประโยชน์ได้มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่ง ซึ่งบางประเทศเชื่อว่าเป็นตราสารที่มีประสิทธิภาพในการระดมเงินจากประชาชนได้มากกว่าการจัดเก็บภาษี แต่การระดมทุนจากประชาชนด้วยการออกลอตเตอรี่ไม่เหมาะกับสังคมที่มีคนจนจำนวนมากเช่นประเทศไทย เพราะคนจนนิยมซื้อหอยมากกว่าคนรวย ทำให้เงินหอยกลายเป็นภาษีคนจน ซึ่งมักมีเสียงคัดค้านในด้านการนำเงินภาษีคนจนไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ การอนุญาตให้มีการออกสลากออมทรัพย์เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยมีทางเลือกในการลงทุนทางการเงิน เพิ่มอีก 1 ช่องทางน่าเป็นวิธีการส่งเสริมการออมระยะยาวให้แก่ผู้มีรายได้น้อย และเข้าไม่ถึงตลาดการเงินในระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการช่วยลดภาระทางการคลังให้แก่ภาครัฐในการที่ต้องดูแลคนวัยชราที่ยากจนในอนาคตได้ด้วย

เอกสารอ้างอิง (References)

- จิตติ มงคลชัย อรัญญา และคณะ. (2550). *รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “หอยบนดิน”*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สนับสนุนทุนวิจัยโดย สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- พรเพ็ญ วรสิทธา. (2555). *โครงการศึกษาความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนเงินหอยเป็นเงินออมของประชาชนในต่างจังหวัด*. สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- พรศรี เหล่าเลิศ. (2549). *การศึกษาพฤติกรรมการซื้อขายและศึกษาความเป็นไปได้ของการทดแทน
หวยด้วยสลากออมทรัพย์ กรณีศึกษา: หมู่บ้านตาเปียงและหมู่บ้านศรีเมืองใหม่ จังหวัด
ศรีสะเกษ. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.*
- สมประวิณ มั่นประเสริฐ. (2554). “การศึกษาสถานการณ์ พฤติกรรม และผลกระทบการพนันใน
ประเทศไทย: การศึกษาเชิงปริมาณด้วยแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์” ภายใต้โครงการ
การศึกษาสถานการณ์ พฤติกรรมและผลกระทบการพนันในประเทศไทย สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.). 69.
- สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล. (2550). *โครงการสำรวจความคิดเห็นและพฤติกรรมของประชาชน
เกี่ยวกับการพนันในสังคมไทย.*
- แสน วิชาชาญ. (2553). *ตำนานหวยแห่งเมืองสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ร.ศ. 229.*
- Alvin C. Burns, Peter L. Gillett, Marc Rubinstein, and James. W. Gentry. (1990).
“An Exploratory Study of Lottery Playing, Gambling Addiction and Links to
Compulsive Consumption”, in NA - Advances in Consumer Research Volume
17, eds. Marvin E. Goldberg, Gerald Gorn, and Richard W. Pollay, Provo, UT:
Association for Consumer Research: 298-305.
- Bernoulli, D. (1954). *Exposition of a New Theory on the Measurement of Risk.*
Econometrica, 22(1), 23-36.
- Brenner, R. (1983). *History - The Human Gamble.* University of Chicago Press.
- Brenner, R. (1985). *Betting on Ideas: Wars, Invention, Inflation.* University of Chicago
Press.
- Brigham, E.F. (1980). *Fundamentals of Financial Management* (2nd ed.). USA:
The Dryden Press.
- Douglas, A. (1995). *British Charitable Gambling 1956-1994: Towards a National Lottery.*
London: Athlone Press.
- Forbes, (1986), “The Lure of the Lottery,” (Jan. 31), 302.
- Friedman, M., & Savage, L.J. (1948). Utility Analysis of Choices Involving Risk. *Journal
of Political Economy*, 56(4), 279-304.
- Gary S. Becker, Kevin M. Murphy. (1988). A Theory of Rational Addiction. *The Journal
of Political Economy*, 96(4): 675-700.

- Guillén, M.F., & Tschoegl, A.E. (2001). *Banking on Gambling: Banks and Lottery-Linked Deposit Accounts*, Center for Financial Institutions Working Papers 00-25, Wharton School Center for Financial Institutions, University of Pennsylvania.
- John Maynard Keynes. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money* by John Maynard Keynes, Fellow of the King's College, Cambridge, published by Harcourt, Brace and Company, New York; U.S.A.
- Kallick-Kaufmann, Maureen. (1979), "The Micro and Macro Dimensions of Gambling in the United States," *Journal of Social*, 35(3), 7-27.
- Kearney, M.S. (2002). State Lotteries and Consumer Behavior. *Journal of Public Economics*, 89(11-12, Dec), 2269-2299.
- Levin, S. (2008, July 25). *Poverty leads to playing lottery*. Pittsburgh Post-Gazette.
- Markowitz, H. (1952). The Utility of Wealth. *Journal of Political Economy*, 60(2), 151-158.
- Maynard, N., De Neve, J.-E., & Tufano, P. (2008). *Consumer Demand for Prize-Linked Savings: A Preliminary Analysis*. Harvard Business School Finance Working Paper, 08-061.
- Marshall, A. (1920). *Principles of Economics*. (Revised ed.). London: Macmillan; reprinted by Prometheus Books. ISBN 1-57392-140-8.
- Mobilia P. (1994). Gambling as a Rational Addiction. *Journal of Gambling Studies*. 9(2), 121-151.
- Milton Friedman. (1956). "The Quantity Theory of Money: A Restatement" in *Studies in the Quantity Theory of Money*, edited by M. Friedman. Reprinted in M. Friedman *The Optimum Quantity of Money* (2005), 51.
- Minabe, S. (1975). *A Time Deposit with Lottery Ticket*. *Public Finance-Finances Publiques*, 30(2), 222-230.
- Morduch, J. (1999). The Microfinance Promise. *Journal of Economic Literature*, 37, 1569-1614.
- Neumann, V., & Morgenstern, O. (1947). *Theory of Games and Economic Behavior* (2nd ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Nyman, J.A. (May 2004). *Should the Consumption of Survivors be Included as a Cost in Cost-Utility Analysis* *Health Economics*, 13(5), 417-427.

Translated Thai References

- Laolerts, Pornsri. (2006). *A Study of Lottery Buying Behavior and the Possibility of Shifting Lottery Money to Lottery for Savings: Case Studies of Mu Baan Tapieng and Mu Baan Sri Muang Mai, Sisaket*. Unpublished Thesis, National Institute of Development Administration. (In Thai)
- Manprasert, Somprawin. (2011). *A Study of Situation, Behavior and Gambling Impacts in Thailand: Quantitative Study by Using Economic Model*. Under the Project of “A Study of Situation, Behavior and Gambling Impacts in Thailand”. Social Research Institute, University of Chulalongkorn. Funded by Thai Health Promotion Foundation. (In Thai)
- Monkolchai, Chitti, et al. (2007). *Huay Bon Din*. Faculty of Social Administration, Thammasat University. Funded by Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security. (In Thai)
- The Government Lottery Office. (2007). *A Survey of Opinion and Behavior about Gambling in Thai Society*. (In Thai)
- Vora-Sittha, Pornpen. (2012). *The Possibility of Shifting Lottery Money to Long Term Savings*. Research Center, National Institute of Development Administration. (In Thai)
- Wichachan, San. (2010). *A Legend of Siam Lottery*. Bangkok: R.S.229. (In Thai)